

проілюстрована таким прикладом: у державі є лише дві спеціалізовані вчені ради із захисту кандидатських та докторських дисертацій у ділянці релігійних студій – на вже згаданому Відділенні релігієзнавства Інституту філософії імені Григорія Сковороди Національної академії наук України в Києві та в Київському університеті імені Шевченка.

Цифри, які ілюструють систему вищої релігієзнавчої освіти в Україні (загалом лише кілька сотень осіб студіюють релігієзнавчі програми на всіх згаданих вище факультетах; а це у державі, населення якої становить 48 мільйонів!), для кращого їх усвідомлення можна порівняти з цифрами, що свідчать про рівень розбудови системи теологічної освіти в державі. Загалом 173 теологічні інституції (дані, які стосуються теологічних навчальних закладів, взято із останнього статистичного звіту Державного комітету у справах релігій, що демонструють ситуацію на 1 січня 2005 року) всіх церков і релігійних організацій із 9494 студентами на стаціонарній основі та 10227 – на заочних відділеннях (загалом майже 20 тисяч студентів – близько 120 студентів на середньостатистичну інституцію; в цілому це у 40-50 разів більше, ніж тих, хто студіює наукове вивчення релігії) існують в Україні.

Подані вище цифри допомагають зрозуміти загальні тенденції розвитку теологічної та релігієзнавчої освіти в цілому східноєвропейському регіоні на прикладі конкретної країни (України). Цей регіон відчуває на собі впливи обох типів – поступового організаційного зростання та зміцнення релігієзнавчої сфери і збереження досить переконливих позицій в інтелектуальній сфері традиційною теологією.

На завершення нашої розмови про форми об'єктивного представлення релігії у рамках класичного університету варто ще раз підкреслити, що релігія є настільки важливою частиною світової спадщини, що вона просто не може зникнути з університетської програми, як це було передбачено окремими теоретиками і практиками секуляризації.

Хоча впливи релігії стають менш видимими щодо їхньої формальної маніфестації на публічному рівні, але вони все ще залишаються важливими і суттєвими у багатьох, можливо, навіть у всіх сегментах соціального та інтелектуального життя суспільства. У такому контексті наукове вивчення релігії може запропонувати дивовижну можливість і шанс для з'ясування цього феномену у рамках університетської освіти та академічної дослідницької системи.

Саме цей підхід до релігії може створити унікальні обставини для інтелектуальної інтервенції у релігійну сферу за конкретних реалій європейського і не тільки європейського поліконфесіоналізму та за тиску об'єктивних процесів секуляризації. Такий підхід дозволяє репрезентувати надзвичайно багату релігійну спадщину без яких-небудь відчутних звернень до певної релігійної доктрини, уникаючи при цьому будь-яких звинувачень у порушенні принципів розмежування церкви та держави.

В такий спосіб релігія як предмет наукового зацікавлення і унікальної дослідницької уваги втрачатиме ті особливості, що роблять її конфліктним феноменом. І тоді ніхто не зможе сказати, що мова релігії є мовою конфлікту.

Ганулич П.

МІЖКОНФЕСІЙНІ ТРУДНОЦІ У ВПРОВАДЖЕННІ ХРИСТІЯНСЬКОЇ ЕТИКИ В ШКІЛЬНУ ОСВІТУ

Прихід демократії в Україну в 90-тих роках християни сприйняли як особливі можливості в розвитку духовності. Члени церкви, пастори, пресвітери пішли в школи і почали проводити уроки доброти, розповідати про Бога, закладати основи релігійної етики. В цьому брали участь всі конфесії. Хто більше, хто менше, але кожний це робив так, як він вважав правильним. В цьому брала участь і Церква Адвентистів сьомого дня. Була введена розгалужена сітка вчителів, їх підготовка, видрукувані спеціальні підручники. Знайшлися спонсори, які фінансово підтримували це служіння. Все це робилося напівлегально, на основі особистих контактів. Учні запрошували на заняття після уроків на факультативній основі. Все це було можливо з причини дуже сильного духовного голоду, що був притаманний суспільству. Звичайно, такий стихійний спосіб впровадження християнської етики в умовах, коли законодавчо церква і школа були відокремлені, не міг тривати довго. Державний Комітет у справах релігій, Міністерство освіти та науки ініціювало ряд конференцій, щоб внести зміни в Закон «Про свободу совісті та релігійні організації», в Закон про освіту.

Для віруючих відкривалися нові можливості. Всі конфесії були єдині в думці - релігійний компонент повинен бути присутнім в

системі освіти, навіть стати обов'язковим предметом. На жаль, ця єдність була б дуже строкатою. Часто під релігійним компонентом дехто розумів свою конфесійну етику, яка зводилася буквально до катехізації. Ейфорія свободи принесла труднощі, реалізація права батьків на релігійне виховання своїх дітей виявилася не простою в українському багатоконфесійному суспільстві, в суспільстві, яке, на моє глибоке переконання, за 70 років панування атеїзму стало світським зі всіма характеристиками постмодерністського, постхристиянського мислення. Нам хотілося б тішити себе, що Україна православна, християнська держава, але це - міф, який легко розвіюється соціальним опитуванням і статистичним дослідженням. Практикуючих християн не більше 10% і православних не більше 5%. І в цьому головна складність впровадження релігійного компоненту, бо ж зі всього різномаяття розуміння конфесіями християнської етики слід виділити спільну частину. Але це надто складно, тому що у віруючого дрібниць не буває. Він не може, керуючись екуменічними принципами, триматися головного і нехтувати другорядним. Навіть розповідь про Бога як Творця викличе різне розуміння. Незначна частина конфесій України розуміє, що Земля створена за шість буквальних днів. Виходячи з цього, повністю можна підтримати предмет «Етика», який впроваджено в школі. При всіх недоліках, які може бачити віруюча людина, цей предмет дає найзагальніші поняття. Викладаються тут принципи поваги до віри, виховання толерантного відношення до конфесій. Такий предмет може бути обов'язковим.

При великому бажанні, щоб релігійний компонент був обов'язковим у школі, церкви все ж усвідомили, що у них немає спільної програми, спільної концепції. Зійшлися на тому, що викладання повинно проводитися на факультативній основі. Це увійшло в проект Закону «Про свободу совісті і релігійні організації». Коли предмет факультативний, тоді дитина, її батьки можуть вільно обрати приймати чи не приймати запропонований варіант християнської етики. Проте при подальшому дослідженні такої позиції і тут виявилися складності. На засіданні Всеукраїнської Ради Церков та релігійних організацій висловилися представники релігійних нехристиянських меншин, що й така диференціація є принизливою. Це працювало би гарно, якби клас ділився на 2-3 рівнозначні групи. Але в багатьох регіонах України це не може відбуватися.

Найбільш практичним було б напрацювання спільної програми на основі Біблії. Без елементів культури, традиції, без того, що увійшло в християнство після першого століття. Якщо для деяких

християн це неможливо, то з цим потрібно рахуватися. Тоді є два варіанти:

- лишити обов'язковим викладання «Етики», яка вже запропонована Міністерством освіти та науки;
- впровадити християнську етику з елементами культури, але при цьому потрібно бути готовими на те, що протестанти, які не сприймають деякі елементи ранньої культури України, а саме язичництво, поклоніння Перуну, Дажбогу, не будуть практикувати і деякі елементи і пізньої християнської культури - поклоніння мощам, молитви святим і т. п. За дітей протестантів потрібно буде знову особливо молитися і просити бути мужніми, не лякатися бути білими воронами з християнством, яке відрізняється від переважаючого християнства в окремому регіоні.

Ми, батьки, ще цього не забули, коли не були піонерами, комсомольцями в Радянській школі. Готові знову потерпіти, є тільки мрія, щоб при цьому отримати атестацію з цього предмету і бути допущеним до навчання у ВУЗах країни.

І, останнє, викладання християнської етики не принесе бажаного результату, зростанню духовності без підведення до неї наукової основи. Якщо викладання історії, біології, фізики, астрономії буде тільки на дарвінівських, атеїстичних основах. Психіка дитини буде в кращому випадку двоїтися, в гіршому - християнство буде сприйматися як культотворчий обряд, казкове мислення, розділ гуманізму. Все зведеться до форми, яка не має під собою основи.

Викладання повинно бути світським, не в розумінні атеїстичному, а відкритим до подачі різних поглядів, в тому числі й креаціонізму. Зрозуміло, що це потребує багато часу, зусиль і праці. Некомплексний підхід - тільки зашкодить. Поспішати тут не варто. Релігійні почуття особисті - дуже ніжні. Відгук людини на любов Бога повинен бути добровільним, без будь-якого адміністративного тиску і форми. І християнська етика принесе належний і великий *результат*, коли дитина через цей предмет пізнає Бога, і обере Його як основу своєї моральності і поведінки.